

*Осьодло В. І., доктор психологічних наук, професор,
начальник кафедри суспільних наук
НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ)
Будагьянц Л. М., кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних наук
НУОУ імені Івана Черняхівського (м. Київ)*

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ РОСІЙСЬКОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ: ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізуються метаморфози російського політичного режиму олігархічного авторитаризму, виявляється внутрішня логіка його еволюції. Автори висвітлюють специфіку розгортання феноменів російського тоталітаризму, приділяючи особливу увагу конструюванню владою імперського дискурсу як «концептуальної зброї», призначеної для розмивання і підміни громадянсько-політичної ідентичності росіян.

Ключові слова: авторитаризм, громадянське суспільство, національно-державницька ідентичність, інформаційна зброя.

В статье анализируются метаморфозы российского политического режима олигархического авторитаризма, обнаруживается внутренняя логика его эволюции по тоталитарному типу. Авторы освещают специфику развертывания феноменов российского тоталитаризма, уделяя особое внимание конструированию властью имперского дискурса как «концептуального оружия», предназначенного для размывания и подмены гражданско-политической идентичности россиян.

Ключевые слова: авторитаризм, гражданское общество, национально-государственная идентичность, информационное оружие.

Постановка проблеми. Інформаційна боротьба, яка була розгорнена Російською Федерацією (РФ) проти України у зв'язку з переростанням мирних протестів українців проти відмови від курсу на євроінтеграцію у національну антикорупційну революцію, набула в подальшому характеру інформаційної війни, адже послугувала підготовчою, а згодом і супровідною операцією для безпосереднього застосування збройного насильства при окупації та анексії території незалежної суверенної держави.

При всій неочікуваності й абсурдності нападу «братнього народу», з яким громадян України пов'язує спільна історія, спільні перемоги, спільні економічні, культурні, а часто й родинні зв'язки, такий перебіг подій є цілком невинуватим з огляду на тенденції розвитку російської держави і суспільства в останні десятиліття, що призвели: 1) до встановлення авторитарного правління, й неухильного його дрейфу до тоталітаризму; 2) поступової відмови від риторики цінностей прав людини та демократії на користь цивілізаційного самовизначення; 3) реабілітації феномену імперіалізму та відродження концепту «великої Російської імперії» («православно-російської») в якості «руської» національної ідеї; 4) згортання паростків громадянського суспільства й перемоги патерналістської моделі відносин між державою і народом.

Оскільки поточна антиукраїнська й антиєвропейська інформаційна війна Росії є лише одним, хоча й найпрезентативнішим, віддзеркаленням її домагань стати імперією, пропонуємо розглянути основні повідомлення, що з викликом кидаються в бік світової спільноти, саме у цьому контексті, оскільки він визначає їхнє значення й вказує на смисли, на яких будується імперська політика теперішньої РФ.

Відповідно до зазначеного, **метою** статті є розкрити динаміку змін у способах комунікації режиму Путіна з громадянами РФ та світовою спільнотою, шляхом розкриття соціально-психологічного змісту політичних, громадських та культурницьких дискурсів.

Виклад основного матеріалу. Політичні аналітики відзначають ті кардинальні зміни у способах комунікації Путіна під час першої, другої й третьої президентської каденції, що свідчать про загрозливі, як для світової спільноти, так і для російського суспільства, тенденції. Якщо у 1999 році в президентських промовах майбутнє Росії пов'язується із демократичними цінностями, а «наведення порядку в країні жорсткою рукою» розцінюється, як не ефективне («хоча і спокусливе»), тому неприйнятне (заспокійливе повідомлення спільноті від

вихованця «кадебеших» структур), а в 2004 році озвучується потреба «зміни політичного керівництва», реформ, відповідальності та прозорості діяльності держaparату й розвитку міжнародного співробітництва, що цілком вкладається в раціональні форми комунікації й адресується середньому класові, що прагне до перемін. А уже в 2013 році президентські промови сповнюють посланнями про світове значення Росії та домагання його визнання міжнародною спільнотою.

Сама по собі увага очільника держави до зміцнення позицій власної країни є цілком прагматичною й зрозумілою. Слід згадати, що до розроблення міжнародного іміджу президента РФ залучена одна з потужних агенцій з PR – Ketchum (витрати 1,5 млн. доларів за друге півріччя 2013 року), й що за оцінками Forbes и Times, Путін посідав позиції найвпливовішої людини 2013 року. Однак, експерти відзначають про невпинне збільшення в технологіях формування іміджу російського державницького керівництва питомої ваги спіну.

Спін – один з синонімів пропаганди, що введений в ужиток Едвардом Бернейсом на початку XX століття «як спосіб зміни громадської думки за допомогою маніпуляції свідомістю. Засновані такі переконання не на розумі, а на глибоких почуттях». Основними адресатами всіх повідомлень стає електорат власної країни і симпатично-іноземці, як правило, пов'язані з «великим братнім народом» «спільністю крові і ґрунту». А промовець вже претендує не на роль надійного партнера, сильного союзника, а очільника супердержави, «спроможної дати гідну відповідь будь-якому із супротивників». У цьому зв'язку покажемо звернення Путіна до президента США із засторогою щодо небезпечності «тези про виключність американської нації» (вересневий лист до американського народу, 2013). Це повідомлення, що викликало суцільне здивування у «фігурального» адресата, послугувало «розігриванню» патріотичних настроїв самої російської аудиторії в будь-якому разі не менше, ніж були б на це спроможні реальні практичні успіхи економічного, соціального, політичного, культурного розвитку.

Якщо протягом «нульових» років політичний режим РФ залишався авторитарним, то швидкоплинна зміна стану

справ кінця 2013-початку 2014 року свідчить про стрімке його переростання в системний тоталітаризм. Якщо авторитаризм є антиподом демократії за критерієм джерел політичного волевиявлення, розподілу центрів прийняття стратегічних рішень між державою та суспільством, протилежністю тоталітаризму, як крайньої форми авторитаризму, є, передусім, комплекс механізмів реалізації прав і свобод людини, визнання вищої цінності особистості.

У РФ, як і у багатьох пострадянських країнах, авторитаризм укорінився на протигагу безладу перехідного періоду, некерованих збройних конфліктів, поширення тероризму тощо. Авторитарному режимові притаманна концентрація влади «в одних руках», домінування й накидання волі меншості більшості, «одностороння владність», «панування керуючих над керованими», хоча й за наявності її певних обмежень: «обмеження свободи значною мірою носять дозвільний характер; обмежуються не особисті, а політичні права й свободи; опертя режим має не в ідеології чи політичній партії, а в армії (та/або іншій силовій структурі) та традиційній релігії; він не прагне створити і впровадити в суспільство нову систему цінностей, «нової людини» тощо; потребує більш широкої та усталеної соціальної бази; не ставить за мету знищення громадянського суспільства і не носить всюдисущого характеру»; він достатньо мобільний, сприйнятливий до новацій; спрямований на збереження традиційних структур.

Авторитарний режим діє в межах, які встановлюються традиціями і правовими початками, співіснуванням поряд з ним різноманітних форм власності, власною політичною базою та існуванням, хоча й обмеженим, інших політичних партій і рухів, інакших щодо домінуючої системи цінностей, ідеології. Авторитаризм не претендує на встановлення однаковості позицій не намагається поглинути громадянське суспільство. Його слабкою стороною є відсутність легітимного механізму наступності й передачі державної влади, значна регламентованість політичної поведінки, звуження прав громадян і організацій, відсутність справжньої опозиції [1; 3; 4].

Жорстка централізація й переважання командно-адміністративних методів, які

надають позитивні можливості для управління (мобілізації, інтеграції, стандартизації) під час виходу зі стану соціальної аномії, ведення збройної боротьби, здолання кризових станів, програють конкурентним механізмам управління з точки зору джерел інновацій, ініціативи, соціальної зрілості і відповідальності. За умов збереження начал автономії громадянського суспільства, авторитарні системи спроможні лібералізуватися і переходити в демократії. Тому дослідники визначають авторитаризм як прагматичну диктатуру, що відрізняє його від ідеократичного режиму тоталітаризму [2; 4; 5].

Однак, за визначених умов перший перетворюється в останній за умов: сакралізації домінуючої ідеології і системи цінностей в якості єдино істинної і прийнятної для країни; знищення громадянського суспільства та встановлення абсолютного контролю і регламентації в усіх сферах діяльності та взаємин суспільства і кожної людини (вірнопідданство замість громадянських чеснот); намагання знищити будь-яке інакомислення; заперечення будь-яких обмежень влади чи лише інсценування їхньої чинності.

Словзання політичного режиму теперішньої РФ до тоталітаризму, на нашу думку, розпочалося з моменту інкорпорації представників силових структур (ФСБ) в правління найпотужніших фінансових і промислових підприємств з метою контролю діяльності останніх в «державницьких інтересах» та «добровільного» передання частини акцій цим «представникам держави». «Антиолігархічна кампанія» початку двохтисячних років, що слугувала виправданням такої тактики – бо ж «країною керують мегаолігархи, які отримали свої статки у шахрайський спосіб під час «дикого приватизації» 90-х, й які продовжують обкрадати державу і народ, є некерованими державою, але самі намагаються її контролювати, а це становить реальну загрозу державній безпеці» - призвела до зрощування силових структур з олігархічним капіталом й до виникнення олігархії «нового типу». Остання володіє додатковими засобами для просування власних корпоративних інтересів у вигляді системи державницьких структур та ще й намагається ототожнити їх із інтересами держави,

причому прагне до легітимізації власних стратегій засобами псевдоетатистської ідеології (етатизм – принцип вищої цінності держави).

За логікою нової, «державницької», олігархії, лібералам епохи 1990 -х, які знижували роль держави і «тим самим занурювали країну в хаос», можна протиставити лише вертикаль влади і сильну державну машину. «Свободі моралі, що межує із всездозволеністю, можуть протистояти патріотизм, релігія і консерватизм. Проекту Росії як національної держави можна протиставити лише Росію – ядро нового геополітичного блоку, замість взаємовигідних ліберально-комерційних відносин, консерватори здатні запропонувати більш тісні форми співробітництва на міжнародному рівні. І це особливо актуально в світлі останніх світових подій [1].

Попри оголошені проекти розвитку освіти, науки і виробництва, РФ залишається країною, основною спеціалізацією якої у світовому розподілі праці залишається експорт енергоносіїв. В умовах збереження статусу сировинного додатку західної цивілізації (до речі, Китай, посідає місце індустріально-промислового додатку західної економіки), претензії РФ на сильні позиції в міжнародній політиці намагаються компенсувати ідеологічно через відновлення міфу про «історичну місію Росії «із захисту слов'янсько-православного світу» від загроз з боку якихось сил Зла.

У зовнішньополітичному вимірі метою такого курсу є прагнення зупинити добровільний вихід із зони впливу РФ пострадянських держав і країн колишнього Варшавського договору (фактично, у минулому, сателітів Радянського Союзу), які зробили вибір на користь європейського шляху. У внутрішньополітичному – зняти напругу в російському суспільстві, що її посилюють нерозв'язані суперечності економічного, соціального і політичного характеру.

Ірраціональні за формою обґрунтування та суцільно прагматичні у своєму змісті виклики з боку Росії світовій спільноті з приводу виборювання меж колишнього панування СРСР. У цій боротьбі вона (РФ) спирається на збройні сили як важливий інструмент шантажу та обсяги постачання енергоресурсів. Однак, всі силові сигнали, демонстрації, виклики російської влади,

спрямовані, передусім, на свідомість, точніше, на «колективне несвідоме» власних громадян, увага яких має бути переключена з внутрішньої кризи на зовнішні успіхи в «поверненні могутності», «збиранні земель», «рятуванні світу» тощо. На цьому тлі поточні буденні негаразди виглядають як другорядні, або ж навіть як добровільна жертва народу, адже всі сили і ресурси мобілізуються на зміцнення держави та армії.

Як зазначають російські журналісти, які не втратили спроможності до критичного мислення, «слово у російській публічній політиці знецінюється давно і послідовно. Прямі лінії президента з народом, прес-конференції і навіть послання Федеральним зборам читаються не як тексти, в яких слова рівні собі, а як набір сигналів і демонстрація сили. Не дивно у зв'язку з цим, що, за даними соціологів, рейтинг російського президента сьогодні зростає одночасно з ослабленням поваги до влади. За таких обставин вироки за резонансними справами, амністія для відомих опозиціонерів або, навпаки, корупціонерів, навіть внесення тих чи інших думських законопроектів – все це насамперед сигнали. І завдання еліт і суспільства – гадати, кому саме спрямований сигнал у цьому конкретному випадку і як його розуміти» [2].

Визначною рисою тоталітарного режиму (лат. *totalitas* – цілісність, повнота) є те, що панівна група дамагається перенесення витоку формування політичної волі і громадянського суспільства (хоча б символічно позначуваного) до владної верхівки, й проголошення її вищою цінністю, а її інтересів – єдиними прийнятними і законними у суспільстві. Легітимація тоталітарної влади здійснюється квазірелігійними засобами, що апелюють до ірраціональних почуттів, які мають об'єднати членів суспільства у «спільноту обраних».

Цінності прав і свобод особистості, що встановлюються шляхом відкритого і раціонального обговорення як підґрунтя політичної волі, статусу держави та її силових структур як сервісних інстанцій із реалізації і захисту інтересів громадянського суспільства – всі ці смисли поступово витісняються із офіційної ідеології, замовчуються або й заперечуються як чужі, з огляду на «особливий історичний шлях», «долю», «культурно-цивілізаційну ідентичність».

Заборона позицій, відмінних від офіційного курсу, політичні репресії по відношенню до дисидентів, що ними знов стали всі вільнодумці, як і тридцять років тому в радянському минулому, розробка законопроектів, за якими будь-яка критика влади вважатиметься «злочином проти держави», намагання знищити всі джерела «непідконтрольності» суспільства, а саме – місцевого самоврядування, ротації влади, багатопартійності, тобто начал демократії і суверенності громадянського суспільства, – все це є класичними симптомами тоталітаризму, які виразно виявляють себе у реаліях РФ. Вони чітко ідентифікуються за основними критеріями тоталітаризму як «автократії, заснованої на сучасній технології масової легітимації», які були надані свого часу К. Фрідріхом та З. Бжезинським у праці «Тоталітарна диктатура і автократія» (1956): єдина ідеологія, що безроздільно панує у всій політичній системі та єдина очолювана диктатором партія, що злилася з державним апаратом і таємною поліцією.

Теперішні тенденції суспільно-політичних процесів у РФ розгортаються із визначеністю, вражаючою, з огляду на часову чи географічну віддаленість відомих тоталітарних режимів (фашистська Італія, нацистська Німеччина, сталіністський СРСР, маоїстська КНР, сучасна КНДР). Орієнтуючись на узагальнення досліджень феномену тоталітаризму Г. Аренд, Дж. Оруела, К. Фрідріха, З. Бжезинського, проведеного знаним білоруським філософом О. О. Грицановим, акцентуємо напрями, навколо яких за внутрішньою логікою у найближчому майбутньому концентруватиметься активність політичного режиму РФ [3]: 1) все більше опертя на люмпенізовані верстви всіх соціальних груп (люмпен-пролетаріат, люмпен-селянство, люмпен-інтелігенція) й сприяння розширенню люмпенізації всіх соціальних верств; 2) подальший розвиток квазірелігійної утопічної ідеології, накидання її на сфери суспільного життя, перетлумачення в її контексті власної історії та культурної традиції з метою обґрунтування необхідності існуючого режиму для перебудови суспільства з метою створення «нового світу», «нового порядку», «подолання кризових явищ у політиці та економіці» тощо, задля чого проводитиметься довершення монополізації

засобів масової інформації, інформаційних каналів освіти і інших публічних комунікацій; 3) цілеспрямоване створення і відтворення структур соціальної міфології для впливу на маси в інтересах панівного режиму; 4) легітимізація монополії влади одної політичної партії, а в ній – одного лідера (за думкою експертів, якщо в другій президентській каденції Путін здобув статусу домінуючого гравця, то в третій – статус диктатора), впровадження культу останнього; 5) захоплення політичною верхівкою дискреційних (не обмежених законом) владних, економічних і політичних повноважень; 6) поглинання громадянського суспільства державою і подальша бюрократизація; 7) мілітаризація суспільного життя; 8) опора режиму на гіпертрофованій апарат таємної поліції, насильство і терор як універсальні засоби внутрішньої і (по можливості) зовнішньої політики; 9) постулювання можливості досягнення належного стану суспільства виключно за рахунок кардинального руйнування існуючого світу, й заперечення позитивної значущості громадянського суспільства та його інститутів.

У зв'язку з процесами розробки нової тоталітарної ідеології Росії, серед значущих пов'язаних з цими процесами зсувів у масовій свідомості росіян слід зазначити укорінення етнорелігійної культурно-цивілізаційної ідентичності – російсько-православної. І це не зважаючи на те, що РФ є поліетнічною та поліконфесійною країною, яка донедавна засвідчувала свою прибічність до загальнолюдських цінностей, правової держави і демократії.

Ідея інакшості «шляху Росії» порівняно зі «шляхом Заходу» не є новою, згадати хоча б слов'янофілів чи М. Данилевського. Проте, активне просування її офіційними колами та елітами принаймні протягом останнього десятиліття має приховану від громадськості мету поступового узвичаєння сприйняття як другорядних, навіть чужих і хибних, цінностей правової держави, прав і свобод особистості, політичної суб'єктності громадянського суспільства щодо місії ствердження і розширення «руського світу».

Це означає також заперечення всіх визнаних міжнародною спільнотою правових обмежень діяльності держави як у зовнішньому, так і у внутрішньому просторі. Як зазначає російський економіст, соціолог і

політичний діяч, завідувач кафедри світової економіки факультету державного управління МДУ імені М. Ломоносова, В. Л. Іноземцев у статті «На порядку денному хрестові походи» в інтернет-виданні газети «Ведомости»: «Росія у своєму месіанізмі з легкістю відходить від сучасних правових канонів на користь реанімації етнічної та релігійної ідентичності». Він звертає увагу на те, що виправдання російськими політиками агресивних дій по відношенню до України загрозами безпеці «російських» і навіть «російськомовних», обов'язком із підтримки «братніх народів», апеляцією до «спільної історії» і «православ'я», по суті справи, свідчить про те, що «Москва de facto заявила про цивілізаційні, а не правові підстави для інтервенції». Сучасна ж міжнародно-правова система виходить із громадянської, а не етнічної чи релігійної ідентифікації людини – держави зобов'язані захищати своїх громадян, але не «представників своєї титульної нації» чи «послідовників своєї домінуючої конфесії».

Поряд з цим, загрозливим сигналом для світової спільноти є намагання реабілітації та запуску у свідомість еліт та у масову свідомість «міфу Імперії». Якщо до недавніх часів для науковців, політичних і громадських діячів критикувати імперіалізм як такий було правилом пристойності, буквально протягом декількох років значення поняття «імперія» з негативно-ідеологічного змінилося на пафосно-позитивне, що уособлює «національну гордість» росіян за величне минуле російських імперій (царської і радянської) й героїчне подвижництво сучасної Росії, що в уяві носіїв «імперського міфу» повертає собі роль всесвітньо-історичної наддержави. Слід очікувати на завзяте тиражування в культурному просторі Росії образів «отців-основателів Імперії» – Івана Грозного, Петра Першого, Йосифа Сталіна, шерег яких очікує на гідного сучасного наступника.

Переписування історії або «збирання разом сторінок історії», тобто зміна концепції минулого, слугує підвалиною для встановлення нової концепції сучасності і майбутнього, в які органічно вписуються дії із «збирання земель». Реанімація самосвідомості «великої імперської нації» відбулася, і саме це було продемонстровано у сценічній формі при відкритті Зимових

олімпійських ігор у м. Сочі. Показово, що мессидж сочинської церемонії містив у собі повідомлення про могутність, непохитність та імперські домагання. Він мав на меті аж зовсім не підтримку олімпійських принципів чесного змагання, миролюбності та дружності, а суцільну великодержавну демонстрацію сили.

Із зазначеними тенденціями перетворення автократії в тоталітаризм, ствердження етнічно-релігійної цивілізаційної ідентичності, відродження «міфу Російської Імперії» пов'язана також перемога в масовій свідомості росіян патерналістської моделі держави, патерналізму як принципу відносин поміж народом і владою. Якщо нещодавно російські політичні керманічі, зокрема Д. Медведєв, висловлювались про гальмівну дію патерналістських стереотипів у розвитку суспільства, їхньому поширенню сприяє ствердження абсолютної єдиновладності, яка пропонує громадянам відмовитись від спроб формувати політику держави чи впливати на неї, натомість обмежитись палкою підтримкою влади й посісти позиції «вірнопідданих».

Привчити громадян до думки, що питання політики – не справа «простих людей», що «зверху видніше», означає перетворити їх із нації на натовп, «етнічну масу», скупчення «довічно неповнолітніх», які потребують опіки з боку мудрої батьківської влади. Її зверхник має позиціонуватись як харизматичний лідер, оскільки підстав для традиційної легітимації не існує, а за межі права він саме й намагається вийти. Тому, неминучими є пов'язані один з одним процеси міфологізації образу політичного зверхника при його домаганнях легітимації, з одного боку, й компенсації «сакралізованою» владою громадянам браку реальних благ міфічними перевагами – самовідчуття «оплоту слов'янства», «оборонці православ'я», «переможців Всесвітнього Зла» тощо, з іншого.

Це означатиме подальшу ірраціоналізацію політичних, громадських, культурницьких дискурсів, посилення відмінностей і несумісностей ціннісних світів «Росії та інших», подальше відчуження російського суспільства від світового товариства. Та все меншими стають шанси на порозуміння, на діалогічність комунікацій,

виниклі (хоч і не раптово) труднощі в підтримці яких відчуло багато українських громадян, що мають колег, рідних, друзів у Росії. Образно-символічна сфера в цьому випадку відгороджує спільноти ефективніше за кам'яні мури – «залізна завіса», як пам'ятаємо, була зіткана зі стереотипів та міфологем.

Які ж ВИСНОВКИ ми маємо зробити, враховуючи викладене?

По-перше, маємо засвідчити кончину «радянського міфу» як форми збереження спільної історичної пам'яті. У громадян України і громадян РФ насправді різна історична пам'ять, попри спільну Велику Перемогу наших спільних предків. Росія переписала для себе нашу спільну історію – наші версії суттєво відрізняються, до того ж ми не можемо згодитись із роллю, яку нам намагаються нав'язати в новій російській інтерпретації минулого і сучасного. Ми пам'ятаємо не «величне ствердження Радянської Імперії», а героїчну перемогу народу над нацизмом, здобуту попри тягар власного тоталітарного режиму. Події в Криму для нас назавжди залишаться актом віроломства, зради домовленостей й порушення зобов'язань, взятих на себе РФ як «гарантом безпеки України», і ніколи не стануть оповіддю «про єднання».

Тим, хто має ностальгічні спомини про зниклу Батьківщину СРСР, слід пам'ятати, що радянська ідея була передусім соціалістичною, а російський олігархічний капіталізм є несумісним з її засадами – «суспільною власністю на засоби виробництва» й «ідеалом соціальної справедливості». А спільні ностальгічні спомини пересічних громадян не убезпечують від збройної агресії з боку колишніх «братів».

По-друге, маємо засвідчити кінець СНД, що замислювався як співдружність рівних нових незалежних пострадянських держав. Євразійський проект Росії оформлюється за імперським типом, тобто замислюється не як співдружність, а як скупчення сателітів навколо владного центру впливу, в ролі якого бачить себе РФ.

По-третє, слід цілеспрямовано розвивати громадянсько-державницьку ідентичність українських громадян, до чого мають долучитися всі освітні, громадські, політичні організації. Усвідомленість змісту європейського вибору України пов'язана із

Питання психології

осмисленістю сенсу демократії як соціально-політичної моделі, правової держави як нормативно-регулятивного механізму, прав і свобод людини як універсальних загальнолюдських цінностей, політичної нації як єдності громадян, згуртованих навколо будівництва власної держави згідно власних цінностей і ідеалів. Слід більш послідовно жити в політичному дискурсі фразеологію «братства народів»,

«панславізму», «єдиновірства» (ще достатньо часто впливають у публічних промовах), адже ця фразеологія, попри нібито позитивний заряд, спотворює принципи, за якими солідаризуються громадяни і держави європейського вибору – такими принципами є права і свободи людини, цінності демократії, правової держави, її незалежності та суверенітету.

Література

1. Бухвалов А. Евразийский проект: взгляд из Прибалтики / Антон Бухвалов. – 10 апреля 2013 // <http://warfiles.ru/show-28485-evraziyskiy-proekt-vzglyad-iz-pribaltiki.html>.
2. От редакции: О чем не сказал Виктор Янукович. – Ведомости. –12.03.2014 // <http://www.vedomosti.ru>.
3. Новейший философский словарь. 3-е изд., испр. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
4. Осьодло В.І. Концептуалізація феномена ідеології в європейській філософії та сучасні проблеми демократії / В.І. Осьодло, Л.М. Будагьянц // Вісник НУОУ. – К. : НУОУ, 2013. – № 4 (35). – С.314–327.
5. Осьодло В.І. Сучасні погляди на національно-державницьку ідентичність українців / В.І. Осьодло, Л.М. Будагьянц // Матеріали науково-практичного семінару [“Соціально-гуманітарні та правові аспекти реформування і розвитку Збройних Сил України”], (м. Київ, 28 листопада 2013 р.) / МО України / Національний ун-т оборони України імені Івана Черняховського. – К. : НУОУ, 2013. – С. 198 – 201.

Os'odlo V., Doctor of Science (Psychology), professor, chief of the Social Studies Department

Budahyants L., Ph.D., assistant professor, assistant professor of the Social Studies Department

PHENOMENOLOGY OF RUSSIAN TOTALITARIANISM: PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECT

The article deals with the metamorphosis of Russian political regime of oligarchic authoritarianism. An internal logic of its evolution is revealed in the totalitarian type.

The authors highlight the specifics of the Russian totalitarianism phenomena deployment, focusing on the authorities' imperial discourse construction as «conceptual weapons» designed to blur and substitute civil and political identity of Russians and «Strong Russia» supporters from other countries that became the objects of informational and armed aggression of the Russian Federation.

Inoculation of ethnical and religious identity to the citizens is considered as a condition for a new legitimation of the Russian state which is becoming totalitarian as well as a condition for justification of authorities' rhetoric in particular rejection from the European values of human rights and legal democracy.

The authors define the topicality of revealed issues as a necessity of conscious and systematic confrontation against totalitarian regime aggression not only in Ukraine but throughout the international political environment. The researches presented in the article are based on the tradition of the Frankfurt School of Philosophy of Policy, American sociological and political conceptualizations of totalitarianism criticism, French critical Philosophy of History, the postmodern analysis of a repressive society.

Keywords: authoritarianism, civil society, national-state identity, informational weapon.